

Русалонька

У відкритому морі вода зовсім синя, як пелюстки гарненьких волошок, і прозора, як кришталь, — але зате й глибоко там! Жоден якір не дістане до дна: на дно моря довелося б поставити одну на одну багато-багато дзвіниць, щоб вони могли визирнути з води. На самому дні живуть русалки.

Не подумайте, що там, на дні, один голий білий пісок; ні, там ростуть найдивовижніші дерева і квіти з такими гнучкими стебельцями та листям, що вони ворущаються, наче живі, при найменшому русі води. Між їхніми гілками шниряють маленькі й великі рибки, точнісінько як у нас тут птахи. У найглибшому місці стоїть кораловий палац морського царя з великими гостроверхими вікнами з найчистішого бурштину та з дахом із мушель, то відчиняються, то зачиняються, залежно від припливу й відпливу; виходить дуже гарно, бо посередині кожної мушлі лежить перлина такої краси, що й одна з них прикрасила б корону будь-якої королеви.

Морський цар давно овдовів, і господарством у нього заправляла його стара мати — жінка розумна, але дуже горда своїм родом; вона носила на хвості цілий десяток устриць, тоді як вельможі мали право носити лише по шість. Загалом же вона була особа гідна, особливо тому, що дуже любила своїх маленьких онучок. Усі шість принцес були прегарними русалочками, але найкращою з усіх була наймолодша, ніжна й прозора, як пелюстка троянди, з глибокими, синіми, як море, очима. Але й у неї, як у інших русалок, не було ніжок, а лише риб'ячий хвіст.

Цілий день принцеси грали в величезних палацових залах, де по стінах росли живі квіти. У відчинені бурштинові вікна вплавляли рибки, як у нас буває, влітають ластівки; рибки підпливали до маленьких принцес, їли з їхніх рук і дозволяли себе гладити.

Біля палацу був великий сад; там росло багато вогненно-червоних і темно-блакитних дерев з вічно коливаючими гілками й листям; плоди їх при цьому русі сяяли, як золото, а квіти — як вогники. Сама земля була усипана дрібним блакитнувато-сірим, як сірчане полум'я, піском; на морському дні на всьому лежав якийсь дивовижний блакитнуватий відблиск — можна було скоріше подумати, що ширяєш високо-високо в повітрі, причому небо в тебе не тільки над головою, а й під ногами. У безвітряну погоду можна було також бачити сонце; воно виглядало пурпуровою квіткою, з чашечки якої лилося світло.

У кожної принцеси було в саду своє місце; тут вони могли копати й садити що завгодно. Одна зробила собі квіткову грядку у формі кита, іншій захотілося, щоб її грядка була схожа на русалочку, а наймолодша зробила собі грядку круглу, як сонечко, і засадила її такими самими яскраво-червоними квітками. Дивна дитина була ця русалочка: така тиха, замислена... Інші сестри прикрашали себе різними дивовижами, які діставалися їм із розбитих кораблів, а вона любила лише свої червоні, як сонечко, квіточки та прекрасного білого мармурового хлопчика, що впав на дно моря з якогось загиблого корабля. Русалочка посадила біля статуї червону плакучу вербу, яка чудово розрослася; її гілки звисали через статую й схилялися на блакитний пісок, де коливався їхній фіолетовий тінь: верхівка й коріння наче гралися й цілували одне одного!

Найбільше любила русалочка слухати оповіді про людей, що живуть угорі, на землі. Стара бабуся мусила розповідати їй усе, що тільки знала, про кораблі й міста, про людей і тварин. Особливо захоплювало й дивувало русалочку те, що квіти на землі пахли, — не так, як тут, у морі! — що ліси там були зеленого кольору, а рибки, що жили в гілках, чудово співали. Бабуся називала рибками пташок, інакше онучки не зрозуміли б її: вони ж відроду не бачили птахів.

— Коли вам виповниться п'ятнадцять років, — казала бабуся, — вам теж можна буде спливати на поверхню моря, сидіти при світлі місяця на скелях і дивитися на пливучі повз величезні кораблі, на ліси й міста!

Цього року старшій принцесі саме мало виповнитися п'ятнадцять років, але іншим сестрам — а вони всі були погоди — доводилося ще чекати, і довше всіх — цілих п'ять років — наймолодшій. Але кожна обіцяла розповісти решті сестер про те, що їй найбільше сподобається в перший день: оповіді бабусі мало задовольняли їхню цікавість, їм хотілося знати про все докладніше.

Нікого не тягло так на поверхню моря, як наймолодшу, тиху, замислену русалочку, якій доводилося чекати довше за всіх. Скільки ночей провела вона біля відчиненого вікна, вдивляючись у синяву моря, де ворушили своїми плавцями й хвостами цілі зграї рибок! Вона могла розгледіти крізь воду місяць і зорі; вони, звісно, блищали не так яскраво, але зате здавалися набагато більшими, ніж здаються нам. Траплялося, що під ними ковзало наче велика хмара, і русалочка знала, що це або пропливав над нею кит, або проходив корабель із сотнями людей; вони й не думали про гарненьку русалочку, що стояла там, у глибині моря, і простягала до кіля корабля свої білі ручки.

Але от старшій принцесі виповнилося п'ятнадцять років, і їй дозволили сплисти на поверхню моря.

От було оповідань, коли вона повернулася назад! Найкраще ж усього, за її словами, було лежати в тиху погоду на піщаній мілині й грітися при світлі місяця, милуючись розкинутим узбережжям містом: там, наче сотні зірочок, горіли вогники, чулася музика, шум і гуркіт екіпажів, виднілися вежі зі шпильями, дзвонили дзвони. Так, саме тому, що їй не можна було потрапити туди, її більше всього й вабило це видовище.

Як жадібно слухала її оповіді наймолодша сестричка. Стоячи ввечері біля відчиненого вікна й вдивляючись у морську синяву, вона тільки й думала про велике галасливе місто, і їй здавалося навіть, що вона чує дзвін дзвонів.

Через рік і друга сестра отримала дозвіл підніматися на поверхню моря й плисти куди завгодно. Вона виринала з води саме в ту хвилину, коли сонце сідало, і знайшла, що краще цього видовища нічого й бути не може. Небо сяяло, як розплавлене золото, розповідала вона, а хмари... та тут у неї вже й слів не вистачало! Офарбовані в пурпурові й фіолетові кольори, вони швидко неслися небом, але ще швидше за них неслося до сонця, наче довга біла вуаль, зграя лебедів; русалочка теж попливла було до сонця, але воно опустилося в море, і по небу й воді розлилася рожева вечірня зоря.

Ще через рік сплила на поверхню моря третя принцеса; ця була сміливіша за всіх і пропливла в широку річку, що впадала в море. Тут вона побачила зелені пагорби, вкриті виноградниками, палаци й будинки, оточені чудовими гаями, де співали птахи; сонце світило й гріло так, що їй не раз доводилося пірнати у воду, щоб освіжити своє палаюче обличчя. У маленькій затоці вона побачила цілу юрбу голих чоловічків, що плюскотілися у воді; вона хотіла було погратися з ними, але вони злякалися її й утекли, а замість них з'явився якийсь чорний звірок і так страшно почав на неї гавкати, що русалка перелякалася й упливла назад у море; звірок цей був собака, але русалка ж ще ніколи не бачила собак.

І от принцеса все згадувала ці чудові ліси, зелені пагорби й чарівних дітей, що вміли плавати, хоч у них і не було риб'ячого хвоста!

Четверта сестра не була такою сміливою; вона трималася більше у відкритому морі й розповідала, що це було найкраще: куди не озирнись, на багато-багато миль навколо — одна вода та небо, перекинуте над водою, наче величезний скляний купол; удалині, як морські чайки, проносилися великі кораблі, гралися й перекидалися кумедні дельфіни й пускали з ніздрів сотні фонтанів величезні кити.

Потім прийшла черга передостанньої сестри; її день народження припадав на зиму, і тому вона побачила вперше те, чого не бачили інші: море було

зеленуватого кольору, всюди плавали великі крижані гори: ні дати ні взяти перлини, розповідала вона, але такі величезні, вищі за найвищі дзвіниці! Деякі з них були дуже химерної форми й блищали, як діаманти. Вона сіла на найбільшу, вітер розвівав її довге волосся, а моряки лякливо обходили гору подалі. До вечора небо вкрилося хмарами, засяяло

блискавка, загримів грім, і темне море почало кидати крижані брили з боку в бік, а вони так і сяяли при спалахах блискавок. На кораблях прибирали вітрила, люди металися в страху й жаху, а вона спокійно пливала собі на крижаній горі й дивилася, як вогняні зигзаги блискавок, прорізавши небо, падали в море.

Загалом кожна із сестер була в захваті від того, що бачила вперше: все було для них нове і тому подобалося; але, отримавши, як дорослі дівчата, дозвіл плавати всюди, вони скоро призвичаїлися до всього і через місяць вже стали говорити, що скрізь добре, а вдома краще.

Часто вечорами всі п'ять сестер спліталися руками і підіймалися на поверхню води; у всіх були чудові голоси, яких не буває у людей на землі, і ось, коли починалася буря і вони бачили, що кораблям загрожує небезпека, вони підпливали до них, співали про дива підводного царства і просили моряків не боятися опуститися на дно; але моряки не могли розібрати слів; їм здавалося, що це просто шумить буря; та їм усе одно не вдалося б побачити на дні жодних див: якщо корабель гине, люди тонуть і припливають до палацу морського царя вже мертвими.

Молодша ж русалонька, тоді як сестри її впливали рука об руку на поверхню моря, лишалася одна-однісінька і дивилася їм услід, готова заплакати, але русалки не можуть плакати, і відтого їй було ще важче.

— Ах, коли ж мені буде п'ятнадцять років? — казала вона. — Я знаю, що дуже полюблю і той світ, і людей, які там живуть!

Нарешті і їй виповнилося п'ятнадцять років!

— Ну от, виростили й тебе! — сказала бабуса, удова королева. — Іди сюди, треба й тебе прибрати, як інших сестер!

І вона вдягла русалоньці на голову вінок із білих перлинних лілій — кожна пелюстка була половинкою перлини, потім, для позначення високого сану принцеси, наказала причепити до її хвоста восьмеро устриць.

— Та це боляче! — сказала русалонька.

— Заради краси доводиться й потерпіти трохи! — сказала стара.

Ах, з яким задоволенням скинула б із себе русалонька всі ці убори й важкий вінок: червоненькі квіточки з її садка личили їй набагато більше, але нічого не вдієш!

— Прощайте! — сказала вона і легко й плавно, наче прозора водяна бульбашка, піднялася на поверхню.

Сонце тільки-но зайшло, але хмари ще сяяли пурпуром і золотом, тоді як у червонуватому небі вже запалювалися чудові ясні вечірні зірочки; повітря було м'яке й свіже, а море лежало, як дзеркало. Неподалік від того місця, де випірнула русалонька, стояв трищогловий корабель лише з одним піднятим вітрилом: не було адже найменшого вітерця; на вантах і щоглах сиділи матроси, з палуби лунали звуки музики й пісень; коли ж зовсім стемніло, корабель освітився сотнями різнокольорових ліхтариків; здавалося, що в повітрі замелькали прапори всіх націй. Русалонька підпливла до самих вікон каюти і, коли хвилі трішки підіймали її, вона могла зазирнути в каюту. Там було безліч убраних людей, але найкращий із усіх був юний принц із великими чорними очима. Йому, напевно, було не більше шістнадцяти років; того дня святкували його народження, тому на кораблі й панувало таке веселощі. Матроси танцювали на палубі, а коли вийшов туди юний принц, угору злетіли сотні ракет, і стало світло як удень, так що русалонька зовсім перелякалася і нырнула у воду, але скоро знову висунула голівку, і їй здалося, що всі зірочки небесні попадали до неї в море. Ніколи ще не бачила вона такої вогняної потіхи: великі сонця крутилися колесом, чудові вогняні риби крутили в повітрі хвостами, і все це відбивалося в тихій, ясній воді. На самому кораблі було так світло, що можна було розрізнити кожну мотузку, а людей і поготів. Ах, який гарний був юний принц! Він тиснув людям руки, усміхався і сміявся, а музика все гриміла й гриміла в тиші чудової ночі.

Ставало вже пізно, але русалонька очей не могла відірвати від корабля і від красеня принца. Різнокольорові вогники погасли, ракети більше не злітали в повітря, не чути було й гарматних пострілів, зате загуділо й застогнало саме море. Русалонька гойдалася на хвилях поруч із кораблем і все заглядала в каюту, а корабель нісся все швидше й швидше, вітрила розгорталися одне за одним, вітер міцнішав, зайшли хвилі, хмари згустилися, і засяяла блискавка. Починалася буря! Матроси взялися прибирати вітрила; величезний корабель страшно хитало, а вітер так і мчав його по бушуючих хвилях; навколо корабля ставали високі водяні гори, що загрожували зімкнутися над щоглами корабля, але він пірнав між водяними стінами, як лебідь, і знову злітав на гребінь хвиль. Русалоньку буря лише забавляла, але морякам доводилося лихо: корабель

тріщав, товсті колоди розліталися в тріски, хвилі перекочувалися через палубу, щогли ламалися, як очеретини, корабель перевернувся набік, і вода хлинула в трюм. Тут русалонька зрозуміла небезпеку — їй і самій доводилося остерігатися колод і уламків, що носилися по хвилях. На хвилину раптом стало так темно, хоч око виколи; але от знову блиснула блискавка, і русалонька знову побачила всіх, хто був на кораблі; кожен рятувався, як умів. Русалонька відшукала очима принца і побачила, як він занурився у воду, коли корабель розбився на частини. Спочатку русалонька дуже зраділа тому, що він потрапить тепер до них на дно, але потім згадала, що люди не можуть жити у воді і що він може приплисти до палацу її батька тільки мертвим. Ні, ні, він не повинен умерти! І вона попливла між колодами й дошками, зовсім забуваючи, що вони будь-якої миті можуть роздавити й її саму. Доводилося то пірнати в саму глибіню, то злітати вгору разом із хвилями; але от нарешті вона наздогнала принца, який уже майже зовсім вибився з сил і не міг більше плисти по бурхливому морю; руки й ноги відмовили йому служити, а прекрасні очі заплющилися; він би помер, якби не прийшла йому на поміч русалонька. Вона підняла над водою його голову і надала хвилям нести їх обох куди завгодно.

До ранку непогода вщухла; від корабля не залишилося й тріски; сонце знову засяяло над водою, і його яскраві промені наче повернули щокам принца їх живий колір, але очі його все ще не розплющувалися.

Русалонька відкинула з чола принца волосся і поцілувала його в високе гарне чоло; їй здалося, що він схожий на мармурового хлопчика, що стояв у неї в саду; вона поцілувала його ще раз і від душі побажала, щоб він залишився живий.

Нарешті вона побачила тверду землю й високі гори, що йдуть у небо, на вершинах яких, наче зграї лебедів, білили сніги. Біля самого берега зеленіла чудова діброва, а вище стояла якась будівля, наче церква або монастир. У діброві росли апельсинові й лимонні дерева, а біля воріт будівлі — високі пальми. Море врізалось в білий піщаний берег невеликою затокою, де вода була дуже тиха, але глибока; сюди-то припливла русалонька і поклала принца на пісок, подбавши про те, щоб голова його лежала вище і на самому сонці.

У цей час у високій білій будівлі задзвонили дзвони, і в сад висипала ціла юрба молодих дівчат. Русалонька відпливла далі за високі камені, що стирчали з води, покрила собі волосся й груди морською піною — тепер ніхто не розрізнив би в цій піні її біленького личка — і стала чекати, чи не прийде хто на поміч бідному принцові.

Чекати довелося недовго: до принца підійшла одна з молодих дівчат і спочатку дуже злякалася, але скоро опанувала себе і кликнула на поміч людей. Потім русалонька побачила, що принц ожив і усміхнувся всім, хто був біля нього. А їй він не усміхнувся і навіть не знав, що вона врятувала йому життя! Сумно стало русалоньці, і, коли принца повели у велику білу будівлю, вона сумно нырнула у воду і попливла додому.

І раніше вона була тихою й задумливою, тепер же стала ще тихішою, ще задумливішою. Сестри питали її, що вона бачила вперше на поверхні моря, але вона не розповіла їм нічого.

Часто ввечері й вранці припливала вона до того місця, де залишила принца, бачила, як досягали й були зірвані в садах плоди, як танув сніг на високих горах, але принца більше не бачила і поверталася додому з кожним разом усе сумніше й сумніше. Єдиною втіхою було

для неї сидіти у своєму садку, обіймаючи руками гарну мармурову статую, схожу на принца, але за квітами вона більше не доглядала; вони росли як хотіли, по стежках і доріжках, переплелися своїми стебельцями й листочками з гілками дерева, і в садку стало зовсім темно.

Нарешті вона не витримала, розповіла про все одній зі своїх сестер; за нею дізналися й усі інші сестри, але більше ніхто, хіба ще дві-три русалки та їхні найближчі подруги. Одна з русалок також знала принца, бачила свято на кораблі й навіть знала, де лежить королівство принца.

— Ходімо з нами, сестрице! — сказали русалці сестри, і рука об руку піднялися всі на поверхню моря біля того місця, де стояв палац принца.

Палац був із світло-жовтого блискучого каменю, з великими мармуровими сходами; одні з них спускалися просто в море. Чудові позолочені куполи височіли над дахом, а в нішах, між колонами, що оточували всю будівлю, стояли мармурові статуї, зовсім як живі. У високі дзеркальні вікна виднілися розкішні покої; всюди висіли дорогі шовкові завіси, були розстелені килими, а стіни прикрашені великими картинами. Заглядіння, та й годі! Посеред найбільшої зали дзюрчав великий фонтан; струмені води били високо-високо під самий скляний куполоподібний стеля, через який на воду й на чудесні рослини, що росли в широкому басейні, лилися промені сонця.

Тепер русалонька знала, де живе принц, і стала припливати до палацу майже щовечора або щопочі. Жодна із сестер не наважувалася підпливати до землі так близько, як вона; вона ж упливала й у вузький проток, який біг саме під чудовим мармуровим балконом, що кидав на воду довгу тінь. Тут вона

зупинялася й довго дивилася на юного принца, а він-то думав, що гуляє при світлі місяця сам-одинісінький.

Багато разів бачила вона, як він катався з музикантами на своєму прекрасному човні, прикрашеному прапорами, що майоріли: русалонька визирала з зеленого очерету, і якщо люди інколи помічали її довгу сріблясто-білу вуаль, що майоріла на вітрі, то думали, що це лебідь змахнув крилом.

Багато разів також чула вона, як говорили про принца рибалки, що ловили вночі рибу; вони розповідали про нього багато доброго, і русалонька раділа, що врятувала йому життя, коли він напівмертвий носився по хвилях; вона згадувала ті хвилини, коли його голова спочивала на її грудях і коли вона так ніжно цілувала його біле гарне чоло. А він-то нічого не знав про неї, вона йому навіть уві сні не снилася!

Все більше й більше починала русалонька любити людей, все більше й більше тягло її до них; їхній земний світ здавався їй набагато більшим, ніж її підводний: вони ж могли перепливати на своїх кораблях море, видиратися на високі гори аж до самих хмар, а простори землі з лісами й полями, що були в їхньому володінні, тяглися далеко-далеко, і оком було їх не охопити! Їй так хотілося дізнатися більше про людей та їхнє життя, але сестри не могли відповісти на всі її запитання, і вона зверталася до старої бабусі; ця добре знала «вищий світ», як вона справедливо називала землю, що лежала над морем.

— Якщо люди не тонуть, — запитувала русалонька, — тоді вони живуть вічно, не вмирають, як ми?

— Як же! — відповідала старуха. — Вони теж вмирають, і їхній вік навіть коротший за наш. Ми живемо триста років, зате, коли нам приходить кінець, від нас залишається одна морська піна, у нас немає навіть могил, рідних нам. Нам не дано безсмертної душі, і ми вже ніколи не воскреснемо для нового життя; ми, як цей зелений очерет: вирваний з коренем, він уже не зазеленіє знову! У людей, навпаки, є безсмертна душа, яка живе вічно, навіть і після того, як тіло перетворюється на порошок; вона тоді летить у синє небо, туди, до ясних зірочок! Як ми можемо піднятися з дна моря й побачити землю, де живуть люди, так вони можуть піднятися після смерті в невідомі блаженні краї, яких нам не бачити ніколи!

— Чому у нас немає безсмертної душі! — сумно сказала русалонька. — Я б віддала всі свої сотні років за один день людського життя, щоб потім взяти участь у небесному блаженстві людей.

— Не варто й думати про це! — сказала старуха. — Нам тут живеться набагато краще, ніж людям на землі!

— Тож і я помру, стану морською піною, не буду більше чути музики хвиль, не побачу чудесних квітів і червоного сонечка! Невже ж я ніяк не можу здобути безсмертної душі?

— Можеш, — сказала бабуса, — нехай тільки хто-небудь із людей полюбить тебе так, що ти станеш йому дорожчою за батька й матір, нехай віддасться тобі всім своїм серцем і всіма помислами й накаже священникові з'єднати ваші руки на знак вічної вірності одне одному; тоді частка його душі передасться тобі, і ти братимеш участь у вічному блаженстві людини. Він дасть тобі душу й збереже при собі свою. Але цьому не бувати ніколи! Адже те, що в нас тут вважається красивим, — твій риб'ячий хвіст, люди знаходять потворним: вони мало тямлять у красі; на їхню думку, щоб бути гарним, треба неодмінно мати дві незграбні підпорки — ноги, як вони їх називають.

Глибоко зітхнула русалонька й сумно подивилася на свій риб'ячий хвіст.

— Будемо жити — не тужити! — сказала старуха. — Повеселимося вдосталь свої триста років — це чималий термін, тим солодшим буде спочинок після смерті! Сьогодні ввечері у нас при дворі бал!

Ось було великолепство, якого не побачиш на землі! Стіни й стеля танцювальної зали були з товстого, але прозорого скла; уздовж стін рядами лежали сотні величезних пурпурових і трав'янисто-зелених черепашок із блакитними вогниками всередині: вогні ці яскраво освітлювали всю залу, а крізь скляні стіни — й саме море; видно було, як до стін підпливали зграї великих і малих риб, що сяяли пурпурово-золотистою й сріблястою лускою.

Посеред зали біг широкий струмок, і на ньому танцювали водяні й русалки під свій чудовий спів. Таких чудових голосів не буває у людей. Русалонька ж співала краще за всіх, і всі плескали їй у долоні. На мить їй стало весело від думки про те, що ні в кого й ніде — ні в морі, ні на землі — немає такого чудесного голосу, як у неї; але потім вона знову стала думати про надводний світ, про прекрасного принца й сумувати про те, що в неї немає безсмертної душі. Вона непомітно вислизнула з палацу й, поки там співали й веселилися, сумно сиділа у своєму садку; крізь воду долинали до неї звуки валторн, і вона думала: «Ось він знову катається в човні! Як я люблю його! Більше, ніж батька й матір! Я належу йому всім серцем, усіма своїми помислами, йому б я охоче вручила щастя всього мого життя! На все б я пішла заради нього й безсмертної душі! Поки сестри танцюють у батьківському палаці, я попливу до

морської відьми; я завжди боялася її, але, може, вона щось порадить або якось допоможе мені!»

І русалонька попливла зі свого садка до бурхливих водоворотів, за якими жила відьма. Їй ще жодного разу не доводилося пропливати цією дорогою; тут не росло ні квітів, ні навіть трави — один голий сірий пісок; вода у водоворотах вирувала й шуміла, як під млиновими колесами, і захоплювала з собою в глибину все, що тільки зустрічала на шляху. Русалоньці довелося плисти саме між такими бурхливими водоворотами; далі на шляху до житла відьми лежав великий простір, вкритий гарячим булькотливим мулом; це місце відьма називала своїм торф'яним болотом. За ним уже показалося й саме житло відьми, оточене якимось дивовижним лісом: дерева й кущі були поліпами, напівтваринами-напіврослинами, схожими на стоголових змій, що росли просто з піску; гілки їх були довгими слизькими руками з пальцями, що звивалися, як черв'яки; поліпи жодної хвилини не переставали рухати всіма своїми суглобами, від кореня до самої верхівки, хапали гнучкими пальцями все, що тільки їм траплялося, і вже ніколи не випускали назад. Русалонька перелякано зупинилася, серденько її закалатало від страху, вона готова була повернутися, але згадала про принца, про безсмертну душу й набралася духу: міцно обв'язала навколо голови своє довге волосся, щоб його не схопили поліпи, схрестила на грудях руки й, як риба, попливла між гидкими поліпами, що простягали до неї свої

звиваючі руки. Вона бачила, як міцно, мов залізними лещатами, тримали вони своїми пальцями все, що їм удавалося схопити: білі остови потопельників, корабельні стерла, скрині, скелети тварин, навіть одну русалоньку. Поліпи спіймали її й задушили. Це було найстрашніше!

Але ось вона опинилася на слизькій лісовій галявині, де качалися й показували свої гидкі світло-жовті черева великі товсті водяні вужі. Посеред галявини стояв дім, збудований із білих людських кісток; тут же сиділа й сама морська відьма, годуючи з рота жабу, як люди цукром годують маленьких канарок. Гидких товстих вужів вона називала своїми курчатками й дозволяла їм качатися на своїх великих ніздрюватих, мов губка, грудях.

— Знаю, знаю, навіщо ти прийшла! — сказала морська відьма русалоньці. — Дурниці ти затіваєш, ну та я все-таки допоможу тобі, тобі ж на лихо, моя красуне! Ти хочеш отримати замість свого риб'ячого хвоста дві підпорки, щоб ходити, як люди; хочеш, щоб юний принц покохав тебе, а ти отримала б безсмертну душу!

І відьма зареготала так голосно й гидко, що й жаба, й вужі попадали з неї й розтяглися на землі.

— Ну гаразд, ти прийшла вчасно! — продовжувала відьма. — Прийди ти завтра вранці, було б запізно, і я не могла б допомогти тобі раніше наступного року. Я приготую для тебе зілля, ти візьмеш його, попливеш із ним до берега ще до сходу сонця, сядеш там і вип'єш усе до краплі; тоді твій хвіст роздвоїться й перетвориться на пару чудових, як скажуть люди, ніжок. Але тобі буде так боляче, наче тебе пронизують навскрізь гострим мечем. Затоте всі, хто побачить тебе, скажуть, що такої чарівної дівчини вони ще не бачили! Ти збережеш свою повітряну ковзаючу ходу — жодна танцівниця не зрівняється з тобою; але пам'ятай, що ти ступатимеш, мов по гострих ножах, так що пораниш свої ніжки в кров. Згодна ти? Хочеш моєї допомоги?

— Так! — сказала русалонька тремтячим голосом і подумала про принца й про безсмертну душу.

— Пам'ятай, — сказала відьма, — що раз ти приймеш людську подобу, тобі вже не зробитися знову русалкою! Не бачити тобі більше ні морського дна, ні батьківського дому, ні сестер. І якщо принц не покохає тебе так, що забуде заради тебе й батька, й матір, не віддасться тобі всім серцем і не накаже священникові з'єднати ваші руки, так що ви станете чоловіком і дружиною, ти не отримаєш безсмертної душі. З першим же світанком, після його одруження з іншою, твоє серце розірветься на частини, і ти станеш морською піною!

— Хай так! — сказала русалонька й поблідла, як смерть.

— Ти повинна ще заплатити мені за допомогу! — сказала відьма. — А я недорого не візьму! У тебе чудовий голос, і ним ти думаєш очарувати принца, але ти мусиш віддати свій голос мені. Я візьму за своє коштовне зілля найкраще, що є в тебе: адже я мушу домішати до зілля власну кров, щоб воно стало гостре, як лезо меча!

— Якщо ти візьмеш мій голос, що ж залишиться в мене? — запитала русалонька.

— Твоє пречудове личко, твоя ковзаюча хода й твої промовисті очі — досить, щоб підкорити людське серце! Ну, годі, не бійся, висунь язичок, я й відріжу його в оплату за чарівне зілля!

— Гаразд! — сказала русалонька, і відьма поставила на вогонь казан, щоб зварити зілля.

— Чистота — найкраща краса! — сказала вона, обтерла казан в'язкою живих вужів, а потім подряпала собі груди; у казан закапала чорна кров, від якої скоро почали підніматися клуби пари, що набирали таких химерних форм, що просто страх брав, дивлячись на них. Відьма щохвилини додавала в казан нових і нових зіллів, і, коли зілля закипіло, почувся наче плач крокодила. Нарешті напій був готовий і виглядав найпрозорішою ключовою водою!

— Ось тобі! — сказала відьма, віддаючи русалоньці напій; потім відрізала їй язик, і русалонька стала німа, не могла більше ні співати, ні говорити!

— Якщо поліпи захочуть схопити тебе, коли ти попливеш назад, — сказала відьма, — бризни на них краплю цього зілля, і їхні руки й пальці розлетяться на тисячі шматків!

Але русалоньці не довелося цього робити: поліпи з жахом відверталися при одному вигляді напою, що сяяв у її руках, як яскрава зірка. Швидко пропливла вона ліс, минула болото й бурхливі вирви.

Ось і батьківський палац; вогні в танцювальній залі погашені, всі сплять; вона не насмілилася більше увійти туди — вона була німа й збиралася покинути батьківський дім назавжди. Серце її готове було розірватися від туги й смутку. Вона прослизнула в сад, взяла по квітці з грядки кожної сестри, послала рідним тисячі поцілунків рукою й піднялася на темно-блакитну поверхню моря.

Сонце ще не зійшло, коли вона побачила перед собою палац принца й присіла на чудові мармурові сходи. Місяць осявав її своїм чудовим блакитним сяйвом. Русалонька випила сяюче гостре зілля, і їй здалося, що її пронизали навскрізь двосічним мечем; вона втратила свідомість і впала, мов мертва.

Коли вона отямилася, над морем уже сяяло сонце; у всьому тілі вона відчувала пекучий біль, зате перед нею стояв красень принц і дивився на неї своїми чорними, як ніч, очима; вона опустила погляд і побачила, що замість риб'ячого хвоста в неї були дві чудові біленькі й маленькі, як у дитини, ніжки. Але вона була зовсім гола й тому закуталася у своє довге густе волосся. Принц запитав, хто вона така і як сюди потрапила, але вона лише лагідно й сумно дивилася на нього своїми темно-блакитними очима: говорити ж вона не могла. Тоді він узяв її за руку й повів до палацу. Відьма сказала правду: з кожним кроком русалонька наче ступала на гострі ножі й голки, але вона терпляче переносила біль і йшла об руку з принцом легка, повітряна, як водяна бульбашка; принц і всі оточуючі лише дивувалися її чудовій ковзаючій ході.

Русалоньку вдягли в шовк і кисею, і вона стала першою красунею при дворі, але залишалася як і раніше німа — не могла ні співати, ні говорити. Гарні рабині, усі в шовку й золоті, з'явилися перед принцом і його царственими батьками й стали співати. Одна з них співала особливо добре, і принц плескав у долоні й усміхався їй; русалоньці стало дуже сумно: колись і вона могла співати, й незрівнянно краще! «Ах, якби він знав, що я назавжди розлучилася зі своїм голосом, щоб тільки бути поруч із ним!»

Потім рабині стали танцювати під звуки чудової музики; тут і русалонька підняла свої білі гарненькі ручки, стала навшпиньки й понеслася в легкому повітряному танці — так не танцював ще ніхто! Кожен рух лише збільшував її красу; одні очі її говорили серцю більше, ніж спів усіх рабинь.

Усі були в захопленні, особливо принц, який назвав русалоньку своєю маленькою знайдою, і русалонька все танцювала й танцювала, хоча щоразу, як її ніжки торкалися землі, їй було так боляче, наче вона ступала на гострі ножі. Принц сказав, що вона завжди має бути поруч із ним, і їй було дозволено спати на оксамитовій подушці перед дверима його кімнати.

Він звелів пошити їй чоловічий костюм, щоб вона могла супроводжувати його на прогулянках верхи. Вони їздили запашними лісами, де в свіжому листі співали пташки, а зелені гілки били її по плечах; видиралися на високі гори, і, хоч із її ніг сочилася кров, так що всі це бачили, вона сміялася й продовжувала йти за принцом на самі вершини; там вони милувалися хмарами, що пливли біля їхніх ніг, наче зграї птахів, які летіли в чужі краї.

Коли ж вони залишалися вдома, русалонька ходила ночами на берег моря, спускалася мармуровими сходами, ставила свої палаючі, мов у вогні, ноги в холодну воду й думала про рідний дім і про денне море.

Однієї ночі виплили з води рука об руку її сестри й заспівали сумну пісню; вона кивнула їм, вони впізнали її й розповіли їй, як вона засмутила їх усіх. Відтоді вони відвідували її щоночі, а одного разу вона побачила вдалині навіть свою стару бабусю, яка вже багато-багато років не піднімалася з води, і самого морського царя з короною на голові; вони простягали до неї руки, але не насмілювалися підпливати до землі так близько, як сестри.

День у день принц прив'язувався до русалоньки все сильніше й сильніше, але він любив її лише як миле,

добре дитя, зробити ж її своєю дружиною і королевою йому й на думку не спадало, а тим часом їй треба було стати його дружиною, інакше вона не

могла здобути безсмертної душі і мусила б, у разі його одруження з іншою, перетворитися на морську піну.

«Чи любиш ти мене більше за всіх на світі?» — здавалося, питали очі русалоньки в той час, як принц обіймав її і цілував у лоб.

— Так, я люблю тебе! — казав принц. — У тебе добре серце, ти віддана мені більше за всіх і схожа на юну дівчину, яку я бачив одного разу і, певно, більше не побачу! Я плив на кораблі, корабель розбився, хвилі викинули мене на берег поблизу чудового храму, де служать Богові юні дівчата; наймолодша з них знайшла мене на березі і врятувала мені життя; я бачив її всього двічі, але лише її одну в цілому світі міг би я полюбити! Але ти схожа на неї і майже витіснила з мого серця її образ. Вона належить святому храму, і ось моя щаслива зірка послала мені тебе; ніколи я не розлучуся з тобою!

«На жаль, він не знає, що це я врятувала йому життя! — думала русалонька. — Я винесла його з морських хвиль на берег і поклала в гаю, де був храм, а сама сховалася в морську піну і дивилася, чи не прийде хто-небудь йому на поміч. Я бачила ту красуню-дівчину, яку він любить більше, ніж мене!» — І русалонька глибоко-глибоко зітхнула, плакати вона не могла. — «Але та дівчина належить храму, ніколи не з'явиться в світі, і вони ніколи не зустрінуться! Я ж перебуваю біля нього, бачу його щодня, можу доглядати за ним, любити його, віддати за нього життя!»

Та от стали поговарювати, що принц одружується з чарівною дочкою сусіднього короля і тому споряджає свій величний корабель у плавання. Принц поїде до сусіднього короля, начебто для того, щоб ознайомитися з його країною, а насправді ж, щоб побачити принцесу; з ним їде й велике почотне товариство. Русалонька на всі ці розмови лише хитала головою і сміялася: вона бо краще за всіх знала думки принца.

— Я мушу їхати! — казав він їй. — Мені треба побачити прекрасну принцесу: цього вимагають мої батьки, але вони не стануть примушувати мене одружитися з нею, я ж ніколи не полюблю її! Вона ж не схожа на ту красуню, на яку схожа ти. Якщо ж мені доведеться, врешті, обрати собі наречену, то я оберу, швидше за все, тебе, моя німа знайдо з промовистими очима!

І він цілував її рожеві губки, грався її довгим волоссям і клав свою голову їй на груди, де билосся серце, що прагнуло людського щастя і безсмертної людської душі.

— Ти ж не боїшся моря, моя німа крихітко? — казав він, коли вони вже стояли на величному кораблі, який мав відвезти їх у землю сусіднього короля.

І принц розповідав їй про бурі і про штиль, про різних риб, що живуть у глибині моря, і про дива, які бачили там водолази, а вона лише усміхалася, слухаючи його оповіді: вона-то краще за всіх знала, що є на морському дні.

У ясну місячну ніч, коли всі, окрім одного стернового, спали, вона сіла біля самого борту і стала дивитися в прозорі хвилі; і от їй здалося, що вона бачить батьківський палац; стара бабуса стояла на вежі і дивилася крізь хвилюючі струмені води на кіль корабля. Потім на поверхню моря виплили її сестри; вони сумно дивилися на неї і ламали свої білі руки, а вона кивнула їм головою, усміхнулася і хотіла розповісти про те, як їй добре тут, але в цей час до неї підійшов корабельний юнга, і сестри поринули у воду, юнга ж подумав, що то мелькнула в хвилях біла морська піна.

Вранці корабель увійшов у гавань величної столиці сусіднього королівства. І от у місті задзвонили дзвони, з високих веж стали лунали звуки рогів, а на площах збиралися полки солдатів із блискучими багнетами і майорючими прапорами. Почалися святкування, бали йшли за балами, але принцеси ще не було: вона виховувалася десь далеко в монастирі, куди її віддали навчатися всім королівським чеснотам. Нарешті прибула і вона.

Русалонька жадібно дивилася на неї і мусила визнати, що милішого і гарнішого личка вона ще не бачила. Шкіра на обличчі принцеси була така ніжна, прозора, а з-за довгих темних вій усміхалася пара темно-синіх лагідних очей.

— Це ти! — сказав принц. — Ти врятувала мені життя, коли я, напівмертвий, лежав на березі моря!

І він міцно притиснув до серця свою червоніючу наречену.

— О, я надто щасливий! — сказав він русалоньці. — Те, про що я не смів і мріяти, здійснилося! Ти порадуєшся моєму щастю, ти ж так любиш мене!

Русалонька поцілувала його руку, і їй здалося, що серце її от-от розірветься від болю: його весілля має вбити її, перетворити на морську піну!

Дзвони в церквах задзвонили, вулицями роз'їжджали герольди, сповіщаючи народ про заручини принцеси. З кадильних священників струмував запашний фіміам, наречений з нареченою подали одне одному руки і отримали благословення єпископа. Русалонька, вбрана в шовк і золото, тримала шлейф нареченої, але вуха її не чули святкової музики, очі не бачили блискучої церемонії: вона думала про свою смертну годину і про те, що вона втрачала разом із життям.

Того ж вечора наречений з нареченою мали відплисти на батьківщину принца; гармати палили, прапори майоріли, а на палубі корабля було розкинуто розкішний намет із золота і пурпуру; в наметі височіло чудове ложе для молодят.

Вітрила надулися від вітру, корабель легко і без найменшого поштовху ковзнув по хвилях і помчав уперед.

Коли смеркло, на кораблі засвітили сотні різнокольорових ліхтариків, а матроси стали весело танцювати на палубі. Русалоньці згадався празник, який вона бачила на кораблі того дня, коли вперше впливла на поверхню моря, і от вона понеслася в швидкому повітряному танці, мов ластівка, переслідувана шулікою. Усі були в захваті: ніколи ще не танцювала вона так чудово! Її ніжні ніжки різало, мов ножами, але вона не відчувала цього болю — серцю її було ще болячіше. Лише один вечір лишалося їй пробути з тим, заради кого вона залишила рідних і батьківський дім, віддала свій чудовий голос і щодня терпіла нескінченні муки, тоді як він і не помічав їх. Лише одну ніч ще лишалося їй дихати одним повітрям з ним, бачити синє море і зоряне небо, а там настане для неї вічна ніч, без думок, без сновидінь. Їй бо не було дано безсмертної душі! Далеко за північ тривали на кораблі танці і музика, і русалонька сміялася і танцювала зі смертельною мукою в серці; принц же цілував красуню-наречену, а вона гралася його чорним волоссям; нарешті, рука об руку удалися вони до свого величного намету.

На кораблі все стихло, один штурман лишився біля керма. Русалонька сперлася своїми білими руками об борт і, обернувшись обличчям до сходу, стала чекати першого променя сонця, який, як вона знала, мав убити її. І раптом вона побачила в морі своїх сестер; вони були бліді, як і вона, але їхнє довге розкішне волосся вже не розвівалося більше на вітрі: воно було обстрижене.

— Ми віддали наше волосся відьмі, щоб вона допомогла нам врятувати тебе від смерті! Вона дала нам оцей ніж; бачиш, який гострий? Перш ніж зійде сонце, ти повинна встромити його в серце принца, і, коли тепла кров його бризне тобі на ноги, вони знову зростуться в риб'ячий хвіст, ти знову станеш русалкою, спустишся до нас у море і проживеш свої триста років, перш ніж станеш солоною морською піною. Але поспішай! Або він, або ти — один з вас мусить померти до сходу сонця! Наша стара бабуса так сумує, що втратила від горя все своє сиве волосся, а ми віддали своє відьмі! Убий принца і повернися до нас! Поспішай — бачиш, на небі з'явилася червона смужка? Скоро зійде сонце, і ти помреш! З цими словами вони глибоко-глибоко зітхнули і поринули в море.

Русалонька підняла пурпурову завісу намету і побачила, що голівка чарівної нареченої спочиває на грудях принца. Русалонька нахилилася і поцілувала його в прекрасне чоло, подивилася на небо, де розгоралася ранкова зоря, потім подивилася на гострий ніж і знову спрямувала погляд на принца, який у цей час промовив уві сні ім'я своєї нареченої — вона одна була в нього в думках! — і ніж затремтів у руках русалоньки. Але ще хвилина — і

Вона кинула його у хвилі, що почервоніли, наче окрасилися кров'ю, в тому місці, де він упав. Ще раз поглянула вона на принца напівзгаслим поглядом, кинулася з корабля в море і відчула, як тіло її розпливається піною.

Над морем піднялося сонце; промені його любовно зігрівали мертво-холодну морську піну, і русалонька не відчувала смерті; вона бачила ясне сонечко і якихось прозорих, дивних створінь, сотнями ширяли над нею. Вона могла бачити крізь них білі вітрила корабля і червоні хмари на небі; голос їх звучав як музика, але така повітряна, що нічиє людське вухо не могло почути її, так само, як ничий людський око не міг бачити їх самих. У них не було крил, і вони носилися в повітрі завдяки власній легкості й повітряності. Русалонька побачила, що й у неї таке саме тіло, як у них, і що вона все більше й більше відділяється від морської піни.

— До кого я йду? — запитала вона, підносячись у повітря, і її голос звучав такою ж дивною повітряною музикою, якої не в змозі передати жодні земні звуки.

— До дочок повітря! — відповіли їй повітряні створіння. — У русалки немає безсмертної душі, і вона не може здобути її інакше, як завдяки любові до неї людини. Її вічне існування залежить від чужої волі. У дочок повітря теж немає безсмертної душі, але вони самі можуть здобути її собі добрими ділами. Ми прилітаємо в жаркі країни, де люди гинуть від пекучого, зараженого повітря, і навіваємо прохолоду. Ми поширюємо в повітрі пахощі квітів і приносимо з собою людям зцілення й розраду. По минулому ж трьохсот років, протягом яких ми творимо посильне добро, ми отримуємо в нагороду безсмертну душу і можемо прийняти участь у вічному блаженстві людини. Ти, бідна русалонько, всім серцем прагнула до того самого, що й ми, ти любила і страждала, піднімись же разом із нами в захмарний світ; тепер ти сама можеш здобути безсмертну душу!

І русалонька простягла свої прозорі руки до Божого сонечка і вперше відчула у себе на очах сльози.

На кораблі за цей час усе знову прийшло в рух, і русалонька побачила, як принц із нареченою шукали її. Сумно дивилися вони на хвилюючуся морську

піну, наче знали, що русалонька кинулася у хвилі. Невидима, поцілувала русалонька красуню-наречену в чоло, усміхнулася принцеві і піднялася разом з іншими дітьми повітря до рожевих хмар, що пливли в небі.

— Через триста років і ми увійдемо в Боже царство! Може бути, й раніше! — прошепотіла одна з дочок повітря. — Невидимками влітаємо ми в житла людей, де є діти, і, якщо знайдемо там добре, слухняне дитя, що радує своїх батьків і гідне їхньої любові, ми усміхаємося, і строк нашого випробування скорочується на цілий рік; якщо ж зустрінемо там лихе, неслухняне дитя, ми гірко плачемо, і кожна сльоза додає до довгого строку нашого випробування ще зайвий день!